https://doi.org/10.52505/filomod.2023.17.14
CZU:821.135.1-3.09

# SUPERSTIȚII ȘI REPREZENTĂRI ALE PODULUI ÎN ROMANUL „PODUL DIAVOLULUI”, DE RADU PARASCHIVESCU

**Olesea GÎRLEA**

ORCID: https://orcid.org/0000-0002-7427-3509
*Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu” al USM*

**Rezumat.** În comunicare este abordat specificul construcțiilor somptuoase și a superstițiilor legate de măreția lor. Mă referim la romanul „Podul diavolului” de Radu Paraschivescu (2022), care aduce în prim plan probleme legate de pactul cu diavolul și blestemul podului care-i asigură durabilitate și dăinuire în timp. În același timp surprind simbolismul podului de la ideea locului de trecere și încercare la cea a călătoriei inițiatice.

**Cuvinte-cheie**: călătorie inițiatică, trecere, blestem, superstiții, imaginar demonic.

## Superstitions and representations of the bridge in the novel "Devil’s Bridge" by Radu Paraschivescu

**Abstract.** In the communication I address the specifics of the sumptuous constructions and the superstitions related to their greatness. I refer to the novel "Podul diavolului" by Radu Paraschivescu (2022), which brings to the fore issues related to the pact with the devil and the curse of the bridge that ensures its durability and longevity. At the same time I capture the symbolism of the bridge from the idea of the place of passage and trial to that of the initiatory journey.

**Keywords:** initiatory journey, passage, curse, superstitions, demonic imaginary.

Simbolismul podului este asociat deseori cu trecerea, specifică călătoriei inițiatice însoțită de purificări rituale. Podul este o axă a lumii, loc de trecere și încercare, de asemenea el poate marca ieșirea dintr-o situație dificilă. Jean Chevalier și Alain Gheerbrant menționează în *Dicționarul de simboluri* despre numeroasele legende despre *podul dracului* din Europa, în special din Franța celebrele poduri de la Valentré (Cahors) și Saint-Cloud (Paris). Denumirea lor ar putea constitui o recunoaștere a extraordinarelor dificultăți legate de construirea unor asemenea opere de artă, ca și

a frumuseții și trăiniciei lor. De parcă arhitecții și zidarii, incapabili de o asemenea construcție desăvârșită, ar fi avut nevoie de întreaga iscusință a lui Lucifer. În jurul acestor *poduri ale dracului* „s-au țesut nenumărate superstiții și povestiri în care apar păcăliți, rând pe rând, dracul și bunul Dumnezeu sau supușii lor. Sufletul celui ce trece primul podul trebuie să-i aparțină diavolului: asta-i va fi plata; altminteri va trebui să muncească pe degeaba pentru oameni; printr-o sumedenie de tertipuri el este însă în cele din urmă păcălit. Se mai spune că primul om care va trece podul va muri până într-un an. Legendele zugrăvesc, în orice caz, neliniștea pricinuită de o trecere anevoioasă într-un loc primejdios și întăresc simbolistica generală a podului și a semnificației lui onirice: o primejdie ce trebuie depășită, dar și necesitatea de a face un pas important. Podul îl pune pe om pe o cale strâmtă, unde el îl întâlnește în mod ineluctabil obligația de a alege. Iar alegerea făcută îl va osândi sau îl va mântui" (Chevalier, p. 119).

Valențele negative ale podului se conțin în ideea că acesta „reprezintă o întrerupere a cursivității drumului, fiind considerat „loc rău", dar cumulează și funcția simbolică de hotar sau prag între două lumi. Asociat nopții podul configurează un cronotop dens, în care au loc întâlniri cu ființe malefice" (Braga, 2020, p. 33).

În unele basme, fiul de împărat trebuie să treacă sau să construiască un pod care asigură conexiunea dintre două lumi: cea în care a copilărit fiul împăratului și lumea necunoscută cu care va contacta. Podul e o cale de inițiere în lumea mare și o trecere de la copilărie spre maturitate. În alte basme construcția podului măreț e un garant al obținerii viitoarei mirese, în caz contrar – o condamnare sigură la moarte. Podul este un simbol al conexiunii dintre masculin și feminin, dintre dorință și realizarea ei, imposibil și posibil, lumea simplă și cea regală.

Există o serie de superstiții și credințe care nu își explică bunul mers al lumii fără contribuția forțelor malefice, a diavolului. Proverbele „fă-te frate cu dracul, până treci puntea/podul", „fă-mă frate cu dracul, aleg numai puntea care mănâncă draci", „de frica lui Dumnezeu, dracul a început a face fântâni și poduri" surprind competiția și dibăcia umană, pe de-o parte, dar și simbolismul podului ca element spațial esențial în depășirea unor obstacole și integrarea în comunitate.

Spațiul și elementele sale au un rol deosebit în conturarea firului epic, aceste aspecte au fost surprinse de către Mihail Bahtin în studiul *Formele timpului și cronotopului în roman* (1975), care făcea distincția între *cronotopii mari* (care i-au permis o clasificare a timpului artistic ) și *cronotopii mici* ai romanului (de care depinde structura subiectului și semnificația lui). Cronotopul constituie axa oricărui text narativ, iar pentru M. Bahtin fuziunea spațiului cu timpul devine, în text, a patra dimensiunea spațiului. Corin Braga, pornind de la studiul lui M. Bahtin *Formele timpului și cronotopului în roman* evocă trei cronotopi ambivalenți ai spațiului: *cronotopii echilibrului* (care desemnează spații familiare), *cronotopii crizei* (care desemnează zone incerte/nefaste situate la granița dintre lumi) și *cronotopii conflictului* (responsabili de starea de destructurare a ființei umane). Cronotopii

echilibrului conțin semnificația de „spațiu protejat, sacralizat și benefic (…) este generat de importanța simbolică a legăturii cu generațiile trecute și moștenirea acestora" (Braga, 2020, p. 26), iar cronotopul conflictului desemnează călătoria pe drumul inițiatic „al formării eroului, care sfârșește de cele mai multe ori cu întoarcerea eroului la casa părintească" (Braga, 2020, p. 35)

În romanul lui Radu Paraschivescu *Podul diavolului* surprindem o confluență între funcția magică și cea persuasivă a cuvântului, dintre loc și puterea gândului (a blestemului). Dincolo de aspectele legate de superstiții ale locului și îmbunarea spiritelor malefice, memoria locului are conexiuni cu destinele umane din trecut și prezent. Așa numitele *locuri blestemate* surprind probleme de mentalități care intră în joc și multiplele forme de înțelegere între tradiție și modernitate. Experiențele cotidiene ale locului nu pot face abstracție de mentalul colectiv în care s-au impus amprentele nefaste ale diferitor reprezentări: *hotare, păduri, ape stătătoare, locuri pustii, ruine, moara, groapa, case părăsite* etc. Tradițiile culturale marchează experiența umană și surprind superstiții despre investirea cu negativitate a locului. Mircea Păduraru în studiul *Reprezentarea diavolului în imaginarul literar românesc* susține ideea că în spațiile neasumate ontologic „întâlnirea cu Diavolul sau cu un «agent» de-al său (*strigoi, moroi, pâcă* etc.) este iminentă și, din această cauză, se crede că vrăjile și descântecele au o eficiență sporită în aceste locuri" (Păduraru, 2012, p. 58). Adesea pactul cu diavolul se înfăptuiește în astfel de spații. Simptomele contaminării spațiului se conțin în viziunea generală a comunității. Spiritele malefice trebuie îmbunate pentru a se realiza purificarea locului, eliberarea de sub tutela negativității.

Cristina Gavriluță autoarea studiului *Negativul cotidianului* consideră că tradiția și modernitatea nu se pot exclude reciproc și nici nu pot primi conotații dintr-un registru axiologic, acestea (tradiția și modernitatea) „nu sunt nici bune, nici rele prin ele însele. Ele reprezintă moduri de a fi în lume, maniere în care mentalul social se transpune în planul vieții cotidiene" (Gavriluță, 2017, p. 115). Detașarea de reperele culturale tradiționale este aparentă, conflictele generează reveniri și actualizări ale superstițiilor și credințelor în încercarea de a clarifica și de a pune într-o ordine haosul. Prin superstițiile existenței podului Radu Paraschivescu surprinde omul nedrept aflat în abatere nelegiuită, contactul cu locul contaminat și corespunderea cu stricăciunea făpturii personajului, de unde i se declanșează moartea. Mai multe poduri – *axis mundi* – conțin blesteme separate/ unice, în multe părți ale lumii persistă convingerea că fiecare pod are blestemul lui „că blestemul este mortarul care leagă între ele pietrele podului, liantul perfect dintre arhitectura gândului și arhitectura faptei" (Paraschivescu, 2022, p. 173). Doar în Franța, de-a lungul secolelor, arhitecții au ridicat patruzeci și nouă de poduri care se numesc Pont du Diable, semn că universul e populat de forțe contradictorii. Pornind de

la aceste superstiții și reprezentări mentale despre poduri poate fi realizată o hartă a moștenirii culturale din diferite țări și orașe.

Radu Paraschivescu surprinde prin romanul său galeria de poduri diabolice ale Europei, scoate la suprafață povestiri uitate și blesteme ale podurilor, cu care intră în contact localnicii. Memoria colectivă și prezentul desacralizat își dau mâinile. Minunile arhitecturale ale podurilor impresionează, iar unicitatea lor scoate la iveală povești cutremurătoare. Moartea învăluită în mister a librarului Laurent Doucet din Saint-Cirq declanșează căutări polițiste și explicații ale blestemelor. Victimele care vor urma sunt găsite pe poduri sau în apropierea lor. La fel și obiectele găsite în apropierea victimelor, fie nu au nicio tangență cu viața lor anterioară, fie demască vicii ascunse.

Funcția persuasivă a cuvântului e confirmată de vocea autorului narator, care susține existența unei logici dintre blestem și comportamentul uman, dintre energia cu care a fost investit podul și neglijența trecătorilor, care intră în contradicție cu logica și legile construcției. Toposul generează confruntări, podul devine un barometru al binelui și răului: „Cine nu crede în blestem sau nu știe de ele suportă consecințele. Necunoașterea nu te absolvă, după cum a avut ocazia să constate și curvarul care ținea librăria. Ia să vedem. Scrie în blestem „Să moară cel care s-a uitat la femeia altuia? Scrie. A fost curvarul libidinos de nu știu câte ori pe pod când a avut treabă la Cahors? A fost. Numai eu l-am văzut de trei ori, fără să-mi propun. Păi n-ai ce să-i faci. Blestemele trebuie să se împlinească, de aia sunt blesteme" (Paraschivescu, 2022, p. 111).

Podul este o construcție învăluită în povești, mituri legende și blesteme care și-au modificat accepția și structura în funcție de elementele din preajma sa – *viaduct* (o structură ce trece peste o vale fără curs de apă), *pasaj* (când construcția trece deasupra latei căi de comunicații sau a unui obstacol de tip rural sau urban), podul în accepția sa tradițională legă malurile unei ape curgătoare. Prin romanul său Radu Paraschivescu readuce motivul diavolului, care-l ispitește pe constructorul podului, pentru ca apoi să-l transforme în sclavul său, iar dacă încalcă învoiala să-l ucidă. Autorul pune în vizor pasiunile turiștilor care își fac un ritual de a surprinde astfel de poduri în pozele de vacanță din diferite țări: Teufelsbrücke; peste râul Reuss, în Elveția; la Cardiganshire, în Țara Galilor; la Martorell, în Spania; la Gellenbeck, în Germania; la Taugl în Salzburg; la Borgo a Mozzano în Italia etc.

În anumite cazuri blestemele se autosuspendează odată cu apariția unui nou proprietar al podului sau odată că restaurarea lui, alteori podul își păstrează conotațiile negative fiind cunoscut ca „podul sinucigașilor" sau „podul câinilor sinucigași" cum ar fi podul din Overtoun House din Scoția. Radu Paraschivescu inserează în textul romanului său investigații și cercetări ale psihologului canin Dennis Durant, pentru a clarifica valul de sinucideri a câinilor de o anumită rasă (golden retriever). Încărcătura paranormală a locului și interdicțiile accesului speciei canine vizate pe pod, pot ocoli provocarea unor noi victime.

Crimele care urmează în roman sunt legate de blestemele podurilor: Maxime Tourier e pedepsit pentru mastrubare, textul blestemului și acțiunile sale îl condamnă la moarte: „Să moară cel care și-a făcut bucurii singur". O altă povestire inserată în romanul *Podul diavolului* surprinde podul comandat de contesa Matilde di Canossa unui arhitect din Luca, pe nume Marsilio Tempiani, îndrăgostit de ea. Construcția e dificilă, iar arhitectul recurge la ajutorul diavolului. Spre deosebire de alte povestiri, necuratul solicită sufletul contesei, nu al unui om oarecare. Arhitectul îndrăgostit pune la cale un schimb prin înșelăciune, caută o fată asemănătoare cu iubita contesa, însă când acesta află că Matilde se va căsători cu o candidatură propusă de familie, renunță la vicleșug. Mathilde este aruncată în brațele diavolului, iar aceasta aruncă blestem asupra podului „bărbatul care își înșală femeia și trece peste podul acesta să orbească și să moară, ca să nu mai facă rău nimănui niciodată și niciunde" (Paraschivescu, 2022, p. 216). Podul devine astfel un turnesol al infidelității conjugale, iar cine înșală plătește cu viața.

Legendele în care omul îl păcălește abil pe diavol, surprind inteligența și ingeniozitatea umană, pornind de la ambiguitățile lexicale. Prima ființă care trece podul (la sugestia omului) este un animal; diavolul pierde astfel pariul pentru că nu a specificat faptul că va lua sufletul unei ființe umane.

O altă legendă despre intenția păcălelii diavolului, inserată în romanul *Podul diavolului*, e legată de podul Ceret din patrimoniul Austriei. Surorile Hanna și Eva Kempl din sătucul Schruns nu se pot vizita din cauza că nu pot străbate apa râului Litz. Soții surorilor Georg Tomandl și Andreas Wurnd se hotărăsc să ridice o punte din lemn pe apele râului Litz, pentru că toată construcția devine zadarnică, podul se prăbușește înainte de testare. În avalanșa căderii și înălțării eșuate a podului apare necuratul (în chip de țap) care îi propune ajutor în schimbul unui suflet. Georg face un pariu cu diavolul, iar când podul e terminat și trebuie să ofere sufletul copilului său, drept răsplată, acesta se lasă convins de soția sa să-l păcălească pe diavol. Georg scoate o piatră din pod și îi arată astfel diavolului că nu și-a finisat construcția după cum le-a fost învoiala. Diavolul însă nu se lasă păcălit și ia sufletul lui Georg, iar Hanna devine mută după nașterea copilului.

Podul Valentre declarat monument UNESCO, care a suportat o restaurare masivă în anul 1879, devine subiectul altei investigații nuvelistice, în special prin păcălirea diavolului care solicită un suflet după ce își aduce contribuția la construcția podului. Păcăleala constă în imposibilitatea oferirii ajutorului de către diavol. Necuratului i se solicită să aducă apă muncitorilor însetați cu o sită. Misiunea imposibilă a diavolului e amplificată de supărarea unuia dintre muncitorii amânați la plată din cauza unei abateri disciplinare, care lansează un blestem complex asupra podului: „Să moară cel care s-a uitat la femeia altuia. Să moară cel care a înșelat. Să moară cel care și-a făcut bucurii singur. Să moară bărbatul care s-a împreunat cu bărbat și femeia care s-a împreunat cu femeie. Să moară cel care a luat numele domnului în deșert" (Paraschivescu, 2022, p. 302). Blestemul e găsit pe o bucată de piele

îngropată în zidul podului și tălmăcit de un lingvist. Povestirea capătă astfel expresia autenticității, a trăirii și experienței vitale.

Somptuozitatea marilor construcții, sfidarea gravitației, mereu rămâne învăluită în mister; e un pariu cu propriile limite și depășirea lor, mostre de unicat; de aici derivă găsirea unor justificări raționale pentru ceea ce aparent pare imposibil de realizat. În lupta aceasta pentru unicitatea construcțiilor (a podurilor în special) sunt angrenate forțele răului și binelui, ele coexistă, se condiționează reciproc și peste ani, când istoria pare să fie uitată, este scoasă la lumină și repusă într-o nouă perspectivă. Forța gândului și forța cuvântului sunt interdependente, uneori contradicția poate declanșa mecanismul de producere a răului, confirmat de rezistența în timp energiilor negative păstrate cu fidelitate în memoria colectivă. Ceea ce reușește să surprindă Radu Paraschivescu prin romanul său *Podul diavolului* este confluența dintre real și imaginar, dintre dimensiunea păgână și săracă, realitatea concretă și ficțiunea artistică, superstiții și trăiri, blesteme și splendoarea construcțiilor care rezistă în timp. Romanul *Podul diavolului* invită cititorul la o lectură a „negativului" ale cărei reminiscențe s-au păstrat în întreaga Europă; podurile și legendele despre pactul cu diavolul fiind o mărturie vie a mărcilor negativității cotidianului. Patrimoniul arhitectural colectiv (podurile) îndeamnă la prejudecăți, clișee, așteptări, speranțe, utopii, e capabil fie să blocheze sau să stopeze schimbările, fie să provoace la noi evoluții. Substratul imaginarului colectiv capătă astfel noi valențe și are corespondențe cu ceea ce se întâmplă în realitatea nemijlocită.

## Referințe bibliografice:


BRAGA, Corin (coord.). *Enciclopedia imaginilor din România.* Iași: Polirom, 2020.

CHEVALIER, Jean, GHEERBRANT, Alain. *Dicționar de simboluri*. Volumul III. București: Editura Artemis.

GAVRILUȚĂ, Cristina. *Negativul cotidianului*. Iași: Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza", 2017.

PARASCHIVESCU, Radu. *Podul diavolului*. București: Editura Humanitas, 2022.

PĂDURARU, Mircea. *Reprezentarea diavolului în imaginarul literar românesc*. Iași: Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza", 2012.



**Notă**: Articolul a fost realizat în cadrul proiectului de cercetare 20.80009.16.06.03 *Contexte socio-culturale autohtone și interconexiuni europene în creația populară și literatura cultă din Basarabia* (*sec. XIX până în prezent*), Institutul de Filologie Română „B.P.-Hasdeu" al USM.